

Nina Spicijarić Paškvan

KOSTRENSKA KUHINJA – STATUS ROMANIZAMA

izvorni znanstveni članak

U ovome se radu analiziraju romanizmi koji pripadaju semantičkome polju kuhinje u govorima Kostrene Sv. Barbare i Kostrene Sv. Lucije. Cilj je rada leksikološki i etimološki obraditi lekseme romanskoga podrijetla koji označavaju pojedino posuđe, pribor za jelo i kuhinjske predmete, prikupljene terenskim istraživanjem pomoću slikovnog upitnika. U toj će se obradi leksema odrediti neposredna etimologija posuđenice (dakle posljednji jezik davalac) te njezina daleka etimologija.

Ključne riječi: *kostrenski govori, mletački idiom, dalmatski jezik, romanske posuđenice, prilagodba, etimologija*

1. Uvod

Cilj je istraživanja bio sakupiti i popisati riječi koje pripadaju semantičkome polju kuhinje u govorima Kostrene Sv. Barbare i Kostrene Sv. Lucije. Pritom se misli na pojedino posuđe, pribor za jelo i kuhinjske predmete. Iako Kostrena nika-da nije bila pod Mletačkom Republikom, pretpostavlja se da je u njezine čakavske govore ušao razmjerno velik broj riječi romanskoga podrijetla zbog njezine otvo-renosti prema moru i trgovini.¹ Pojam romanizam u ovom istraživanju obuhvaća relikte dalmatoromanskoga (dalmatskoga) jezika, što čini stariji sloj romanizama, te mletacizme i talijanizme, što čini njihov noviji sloj.

¹ Kostrenski govor(i) spadaju u primorski poddijalekt ekavskoga dijalekta čakavskoga narječja (trsatsko-bakarski i crikvenički tip: Trsat, Podežica, Plosna, Ponikve, Kukuljanovo, Škrljevo, Draga, Sv. Kuzam, Kostrena, Urinj, Bakar, Krasica, Praputnjak, Meja i Crikvenica) (usp. Lukežić 1996 i Vranić 2005).

Dalmatski je zapravo zajednički naziv za autohtone romanske govore koji su se u srednjem vijeku iz vulgarnolatinskoga razvili u gradovima duž istočne jadranske obale (Krk, Osor, Rab, Zadar, Trogir, Split, Dubrovnik, Kotor, Budva, Bar, Ulcinj, Lješ, Skadar, Drivast). Zbog višestoljetnih kontakata s drugim jezicima (posebno mletačkim i hrvatskim) tijekom 11. i 12. st. jedan za drugim su nestajali, a posljednji se ugasio raguzejski u Dubrovniku u 15. st. te dalmatski jezik grada Krka (veljotski) u 19. stoljeću (usp. Muljačić 2000).

Naziv mletački idiom odnosi se na venecijanski govor grada Venecije koji se putem trgovine proširio na istočnu jadransku obalu (Trst, pojedini istarski gradovi, Rijeka, Krk, Mali Lošinj, Zadar) te svojedobno nadjačao tamošnje autohtone bilo slavenske bilo romanske substrate. Budući da je riječ o uvezenom idiomu na obalu istočnoga Jadrana, on se naziva i kolonijalnim venecijanskim idiomom (usp. Bidwell 1967). U ovome se radu pod pojmom mletacizam misli na posuđenice iz idioma grada Venecije (prema Boerio 1856), odnosno na njihovu kolonijalnu varijantu. U radu su navedeni oblici riječi za: dalmatinski mletački (prema Miotto 1991),² krčki mletački,³ fijumanski (prema Samani 2007),⁴ za pojedine istromletačke idiome i mletačke idiome na sjevernom Jadranu (Rosamani 1999), tršćanski (prema GDDT 1991)⁵ i talijanski jezik (Zingarelli 2008).

2. Metodologija rada

Građa je za ovaj rad prikupljena terenskim istraživanjem uz pomoć slikovnog upitnika. Riječ je o dijelu opširnijega upitnika kojim je tijekom 2010. i 2011. provedeno istraživanje romanizama na semantičkom polju kuhinje i kućanstva u govorima otoka Krka (čakavski govori i krčki mletački) (o istraživanju v. Spicijarić Paškvan 2012). Taj je upitnik bio sastavljen na način da su iz postojećih hrvatskih dijalektoloških rječnika govora sjevernoga Jadrana i drugih pisanih izvora ekscerpirane riječi na semantičkom polju kuhinje i kućanstva. Zatim su obilaskom

² Dalmatinski mletački je zajednički naziv za varijante kolonijalnoga venecijanskog idioma koje su se razvile u Dalmaciji.

³ Pod pojmom krčki mletački podrazumijeva se mletački idiom kojim se u gradu Krku danas služi još tek nekoliko desetaka osoba. Građa je prikupljena terenskim istraživanjem koje je autorica provela na otoku Krku tijekom 2010. i 2011. godine.

⁴ Fijumanski je naziv za mletački idiom koji se razvio u nekadašnjoj Rijeci (dijelu današnje Rijeke smještene na zapadnoj obali Rječine).

⁵ Tršćanski je jedan od venetskih dijalekata (povijesno gledano, riječ je o mletačkom idiomu).

muzeja, privatnih kuća i raznih etnoloških zbirki bili fotografirani predmeti na koje se odnose pojedini nazivi s dobivena popisa. Na taj je način bio sastavljen upitnik koji se sastojao od 222 fotografije. Za potrebe je ovoga istraživanja iz postojećega upitnika izdvojeno 70 fotografija različitih predmeta. Tijekom terenskog istraživanja svaki je ispitanik trebao reći kako zove pojedini predmet na fotografiji, a ako se nije mogao sjetiti, bila mu je ponuđena neka od ranije zapisanih varijanti iz ostalih sjevernojadranskih čakavskih govora. Dijalektološkim su terenskim istraživanjem bili obuhvaćeni ispitanici iz Kostrene Svete Lucije (SL) i oni iz Kostrene Svete Barbare (SB) jer ih se zahvaljujući nekim razlikovnostima može promatrati i kao dva govora: lucijanski i barbaranski.⁶

Dobivena je građa unutar semantičkoga polja kuhinje zatim bila podijeljena na šest podskupina: *Posude za pripremu jela*, *Posude za posluživanje jela i pića*, *Posude za nošenje hrane i pića*, *Kuhinjski pribor*, *Posude za pohranu hrane i pića* i *Kuhinjski predmeti*. Iako su popisane riječi različitoga podrijetla (romanizmi, germanizmi, turcizmi te slavenske riječi), leksikološki su i etimološki obrađeni samo romanizmi.

Etimološka se analiza sastoji iz dva dijela: u prvoj se fazi odredila bliža etimologija, tj. posljednji jezik davalac uz provjeru u već spomenutim talijanskim dijalektološkim rječnicima; u drugoj je fazi utvrđena dalja etimologija uz pomoć dostupnih etimoloških rječnika i literature.

Osim jezične analize, za svaki su predmet navedene i varijante zabilježene u okolnim čakavskim govorima kako bi se dobila potpunija jezična slika za to područje.⁷

3. *Etimološka obrada posuđenica*

U ovom je poglavlju građa unutar semantičkoga polja kuhinje (ukupno 66 lema) podijeljena u 6 semantičkih podskupina: *Posude za pripremu jela* (9 lema), *Posude za posluživanje jela i pića* (13 lema), *Posude za nošenje hrane i pića* (2 leme), *Kuhinjski pribor* (26 lema), *Posude za pohranu hrane i pića* (8 lema) i *Kuhinj-*

⁶ Zahvaljujem kazivačima: Vjekoslavu Bakašunu, Branki Kržik Longin, Branimiru i Gordani Šoić, Đuri Vičeviću, Milojki i Ivanu Vraniću.

⁷ Varijante za okolne govore zabilježene su prema dostupnim dijalektološkim rječnicima (grobnički prema Lukežić – Zubčić 2007. (GG); govor Sušačke Drage prema Milić 1999. (RDČ); crikvenički prema Ivančić-Dusper – Bašić 2013. (RCG); rukavački prema Mohorovičić-Maričin 2001. (RČGR)), dok su varijante krčkih govora zabilježene tijekom već spomenutoga terenskog istraživanja.

ski predmeti (8 lema). Iako su za pojedine predmete dobivene riječi različitoga podrijetla (romanizmi, germanizmi, turcizmi te slavenske riječi), u nastavku su leksikološki i etimološki obrađeni samo romanizmi. U toj su analizi korištene sljedeće kratice:

anat. – anatomija	id. – isto značenje kao i lema	ruk. – rukavački
arap. – arapski	iht. – ihtionim	srv.lat. – srednjovjekovni latinski
bašč. – govor Baške	im. – imenica	st- – staro-
biz. – bizantski	iron. – ironično	st. – stariji oblik
brt. – Brtonigla	kop. – Kopar	stvnjem. – starovisokonje- mački
buj. – Buje	kor. – govor Kornića	suf. – sufixs
buz. – Buzet	krč.gov. – krčki govori	sv. – govor Svetoga Vida Miholjice
cr. – Cres	krč.mlet. – krčki mletački	šp. – španjolski
crkv. – crikvenički	ksn.lat. – kasnolatinski	šv. – govor Šotoventa
dalm.mlet. – dalmatinski mletački	lab. – Labin	tal. – talijanski jezik
dem. – deminutiv	lat. – latinski	tršč. – trščanski
dob. – govor Dobrinja	m.r. – muški rod	tur. – turski
draš. – govor Sušačke Drage	mađ. – mađarski	usp. – uspoređi
dub. – govor Dubašnice	mlet. – idiom grada Venecije	v. – vidi
etim. – etimologija	mloš. – Mali Lošinj	velj. – veljotski
fijum. – fijumanski	mn. – množina	venec. – venecijanski govor grada Venecije
fr. – francuski	mnf. – Monfalcone	vloš. – Veli Lošinj
fran. – franački	njem. – njemački	vod. – Vodnjan
furl. – furlanski	njiv. – govor Njivica	vrb. – govor Vrbnika
germ. – germanski	om. – govor Omišlja	vrs. – Vrsar
gl. – glagol	part.perf. – particip perfekta	vulg.lat. – vulgarni latinski
got. – gotski	pir. – Piran	ž.r. – ženski rod
gr. – Grado	pom. – pomorski termin	
grč. – grčki	por. – Poreč	
grob. – grobnički govor	pul. – Pula	
hr. – hrvatski	punt. – govor Punta	
	rij. – rijetko	
	rov. – Rovinj	

3.1. Posude za pripremu jela

- Kotao za kuhanje palente – *pinjàta* ‘vrsta kotla (za palentu)’ (SB, SL)

Riječ *pinjàta* mletačkoga je podrijetla, a potvrđena je u venec. *pignàta* (Boerio 509)⁸ ‘uglavnom keramička posuda za kuhanje’ (*pignàta de rame* ‘kotao’), dalm. mlet. *pignàta* (Miotto 154) ‘lonac; veliki lonac’, tršč. *pignata* (GDDT 465) ‘lonac;

⁸ U primjerima preuzetim iz pojedinih rječnika sačuvana je njihova grafija i akcentuacija.

vrsta šuplje cigle; (pogrdno) Talijan s juga', tal. *pignàtta* (ZING-cd) 'lonac; šuplja cigla osobito za tavan', izvedeno iz tal. *pigna* 'borov češer' < lat. *pīnea(m)*, imenica ž. r. od *pīneus*, pridjev od *pīnu(m)* 'bor' moguće zbog oblika češera (ERHSJ, II, 659; DELI 927, 928). Osim u kostrenskom govoru, u istom je značenju ovaj leksem zabilježen i u sljedećim govorima: grob., crkv., draš., ruk. *pinjàta* (GG 470; RCG 182; RDC 72; RČGR 207) itd., dok je u drugim značenjima prisutan, npr. u dob. *pinjàta* 'bakreni kotao za vodu', sv. *pinjàta* 'posuda za mlijeko, hranu' itd.

- Niska posuda za kuhanje – *padèla* (SB, SL)

Ovaj je leksem mletačka posuđenica kojoj se pri posudbi promijenilo značenje jer se ona u mletačkim idiomima te u talijanskom jeziku odnosi na 'tavu', dok u Kostreni i susjednim govorima označava 'nisku posudu za kuhanje' (npr. grob. *padêl/padèla* (GG 453), crkv., draš. (RCG 174; RDC 69), krč.gov. *padèla* itd.). Riječ je ovjerena u venec. *paèla* (Boerio 461), tršč., fijum., *padèla* (GDDT 421, 422; Samani, II, 76; Rosamani 719) 'tava', tal. *padèlla* (ZING-cd) 'tava; st. grijalica za postelju; noćna posuda za bolesnika' < lat. *patèlla(m)* 'plitica, zdjelica' dem. od *patina* 'zdjela, tava' (Divković 758, 759; REW 6286) < grč. *patáne* 'plitica', usp. s *pàtera* 'plitka i široka zdjelica, plitica' (ERHSJ, II, 584; DELI 860; Vinja II: 235). Istoga je podrijetla i tradicionalno španjolsko jelo od riže – šp. *paella*, koje je ime dobilo upravo po tavi u kojoj se priprema.

- Lonac – *lonàc* (SB, SL)
- Poklopac – *pokròv* (SB, SL)
- Tava – *sùra* (SB, SL)

Radi se o mletačkoj posuđenici zabilježenoj u venec. *fersòra* (Boerio 266) 'id.', dalm.mlet. *fersòra* (Miotto 79) 'id.; stari šešir', tršč. *farsora* – sttršč. *fresora* (GDDT 225) 'id.', furl. *frisorie*, *fersorie* (GDDT 225), vod. *fersura* (Rosamani 369), fijum. *fersòra* (Samani, I, 80), krč.mlet. *frsòra* 'id.'. Riječ je potvrđena i u velj. *forsaura* (Bartoli 294) u istom značenju. Dalja etimologija riječi je lat. *frixoria* 'tava' < gl. *frigere* 'pržiti' (Divković 433; REW 3510, 3524). U pojedinim su susjednim čakavskim govorima zabilježeni sljedeći primjeri: ruk., draš., crkv. *sùra* (RČGR 265; RDC 87; RCG 225), grob. *cùra* (GG 202), krč.gov. *cùra*, *fcùra*, (*pr*)*sùra* itd.

Sùra

- Plitka limena posuda za pečenje – *roščêra* (SL) / *plèha* (SB)

Roščêra je mletacizam germanskoga podrijetla, a zabilježen je u tršć., dalm. mlet. *rostièra* (GDDT 535; Miotto 172; Rosamani 898) ‘id.’. Riječ je o deverbalu od gl. *rostir* ‘peći, pržiti’ (< germ. **raustjan* > njem. *rösten* ‘pržiti, peći’) (REW 7098; ERHSJ, III, 159) na koji je dodan nastavak *-iera* za označavanje sredstva, oruđa, alata (usp. *šupjêra*, *cukarijêra*, *gvantjêra/gvančêra*). U istom je značenju leksem zabilježen i u: grob. (GG 576), om., šv. *roščêra* (ostale inačice u krč.gov. su: *roštijêra*, *loščêra*, *štânpa*, *plèh*, *lâta*), dok je u crkv., ruk., draš. zabilježen germanizam *plèh* (m.r.) (RCG 184; RČGR 209; RDČ 73) istoga podrijetla kao i u Svetoj Barbari (ž.r. *plèha*).

- Posuda za kuhanje kave – *kòguma* (SB, SL)

Kòguma je mletacizam proširen na čitavo venetsko lingvističko područje. Leksem je zabilježen u venec. *cògoma* (Boerio 177, 178) ‘bakrena, željezna, limena, glinena posuda’ – venec. *cogoma da cafè* (Boerio 177, 178) ‘posuda za kuhanje kave’, tršć. (GDDT 163), krč.mlet. *cògoma* ‘posuda za kuhanje kave’, dok je stršć. *cògoma* (GDDT 163) bio naziv za ‘konobareva pomoćnika koji je mušterijama točio kavu’. Riječ istoga značenja zabilježena je i u dalm.mlet., vod., rov. *cògoma* (Miotto 55; Rosamani 276) ‘posuda za kuhanje kave’. Talijanski oblik je *cùccuma* (ZING-cd) ‘posuda za kuhanje kave; ljutnja’. Naziv *kòguma* kostrenski govornici uglavnom rabe i za karakterističnu posudu za kuhanje turske kave, no za tu posudu katkada upotrebljavaju i turcizam *đèžva/džèžva* (< tur. *cezve*) za koji su svjesni da se radi o posuđenici. Mletačka riječ *cogoma* dolazi iz lat. *cūccuma(m)* ‘lonac’ u vezi s korijenom gl. *coquere* ‘kuhati’ (> tal. *cuocere*, njem. *kochen* itd.) (Divković 252; REW 2361; ERHSJ II: 120; DELI 304). U okolnim čakavskim govorima nalazimo: draš. *kògoma/kòguma* (RDČ 43), crkv. *kòguma* (RCG 122), ruk. *kùkumica* (rij.) (RČGR 128), grob. *kòguma/kùkuma* (GG 314), krč.gov. *kòguma* itd.

- Lončić – *pòt* (SL) ‘alumijski lončić za piti vodu iz žare’ / *lônčić* (SL, SB)

Riječ je mletačkoga podrijetla. Zabilježena je u tršć. *poto* (GDDT 490) ‘metalna čaša za sakupljanje i za pijeње’, dalm.mlet. *pòto* (Miotto 160) ‘čaša s ručkom; zaimača za sakupljanje vode’, gr., buj., cr., por. *poto* (Rosamani 824) i vlož. *pot* (Rosamani 823) ‘zaimača za sakupljanje vode’, zatim krč.mlet. *pòto* ‘limena čaša s ručicom’, pir. *poto* (Rosamani 824) ‘zemljana posuda iz koje se pije kava’. Vjerojatno je da se radi o latinskom podrijetlu, lat. *pottus* ‘lonac’ (moguće i u vezi s lat. gl. *potare* ‘piti’) (Divković 815; REW 6705), no moguće je i da se radi i o germanizmu (njem. *Pott* ‘posuda’) proširenom na područje Venecije (GDDT 490).

Riječ *põt* (*põtìć*) zabilježena je i u pojedinim krčkim govorima uz omišaljsku varijantu *tòp* (*topìć*) nastalu premetanjem.

- Peka – *črèpnja* (SB, SL)

3.2. Posude za posluživanje jela i pića

- Kuhinjsko posuđe – *pošàda* (SL) / *teràlja* (SB)

Obje su posuđenice mletačkoga podrijetla.

Lucijanska je riječ nastala prema venec. *possàda* (Boerio 528) ‘pribor za jelo’. Zabilježena je i u dalm.mlet. *posàda* (Miotto 160) ‘pribor za jelo; izjelica’, tršć., fijum., kop., buj., por., cr., krč.mlet. *posàda* (GDDT 488; Rosamani 822) ‘pribor za jelo; kutija koja sadrži žlicu, vilicu i nož’, tal. *posàta* (ZING-cd) ‘pribor za jelo’. Ovaj leksem dolazi iz part.perf. gl. *posare* ‘položiti’ < lat. *pausare* ‘zaustaviti se, položiti’ (REW 6308; DELI 961; Gačić 127). U lucijanskom govoru Kostrene došlo je do promjene značenja budući da se leksem *pošàda* odnosi na kuhinjsko posuđe, dakle na sve ono što se postavi na stol za jelo. U okolnim je govorima zabilježeno sljedeće: grob., draš., crkv., ruk. *pošàda* (GG 507; RDČ 76; RCG 191; RČGR 217) ‘posuđe’, dok u krč.gov. *pošàdalposàda* znači ‘pribor za jelo’ kao i u barbaranskom govoru Kostrene. Zanimljivo je da se primjerice na Pašmanu, u Trogiru, Puntu i Korniću riječ *pošàda* odnosi na ‘nož iz pribora za jelo’, a u tim je slučajevima došlo do suženja značenja.

Barbaranska riječ *teràlja* dolazi iz venec. *teràglia* (Boerio 744) ‘terakota, pečena glina’ – venec. *teràglie* (Boerio 744) ‘posuđe od terakote, pečene gline’. Riječ je potvrđena u tršć. *teralie*, vlož. *teraia* (Rosamani 1147) u istom značenju ‘zemljano posuđe’. Talijanski je oblik *terràglia* – *terràglie* (ZING-cd) istoga značenja kao i u mletačkom. U dalm.mlet. potvrđena je im. *teralièr* (Miotto 209) ‘prodavač zemljanog posuđa’ iz čega se može pretpostaviti i postojanje imenice **teralia*. Ovi leksemi dolaze iz fr. *terraille* od *terre* ‘zemlja’ (< lat. *tèrra(m)*) s kolektivnim suf. *-aille* (DELI 1331, 1332). Za označavanje ‘posuđa’ riječ *teràja* rabi se i u pojedinim krčkim govorima (/l/ > /j/ značajka određenih krč.gov.), dok u drugim razmatranim susjednim čakavskim govorima ta imenica nije zabilježena.

- Zdjela – *terîna* (SB, SL) / *zdèla* (SB, SL)

Radi se o mletačkoj posuđenici. Riječ je zabilježena u dalm.mlet., tršć., krč. mlet. *terîna* (Miotto 209; GDDT 730; Rosamani 1148, 1149) ‘zdjela za juhu, za salatu’. Leksem je, osim na sjeveru Italije, prisutan i u govorima njezina centralnoga dijela *terrîna* (ZING-cd), i to u istom značenju ‘zdjela za juhu, za salatu’, a dolazi iz fr. *terrîne* ‘zemljana posuda’, iz lat. *terrîneus* ‘zemljan’ < *tèrra(m)*) sa suf. *-inus* koji

označava podrijetlo, materijal (ERHSJ, III, 461; DELI 1331, 1332). U istom je značenju zabilježena i u susjednim čakavskim govorima: grob. (GG 658), draš. (RDČ 97), krč.gov. *terîna*, dok u crkv. *terîna* znači ‘pladanj’ (RCG 241).

- Tanjur – *pijät* (SB, SL)

Pijät je mletačka posuđenica. Riječ je zabilježena u venec., tršč., krč.mlet. *piàto* (Boerio 504; GDDT 459; Rosamani 779, 780) ‘id.’, tal. *piatto* (ZING-cd) ‘id.; porcija’. Riječ je o poimeničenju pridjeva *piat(t)o* ‘izravan, širok i plosnat’ koji dolazi iz vulg.lat. **plättu(m)* < grč. **platys* ‘prostrano, široko’ (ERHSJ, II, 677, 678; DELI 921). Riječ *pijät* zabilježena je i u okolnim čakavskim govorima (RČGR 206; GG 468; RCG 181; RDČ 72).

- Šalica za bijelu kavu – *kikara* (SL) / *zdëlica* (SL) / *lônčić* (SB), *lônčić* (SL)

Kikara je posuđenica iz tal. *chicchera* (ZING-cd) ‘šalica; sadržaj šalice’ < šp. *jicara*, *chicara* iz meksičkog *gicatl* (ERHSJ, I, 358; DELI 231). Riječ je zabilježena u venec. *chicara* (izgovara se kao i toskanski *cicara*) (Boerio 466), tršč. *cicara*, *cìchera* (GDDT 150), dalm.mlet., pir., mnf., vlož. *cicara* (Miotto 51; Rosamani 214) ‘šalica’, krč.mlet. *cicara*, *cìchera* ‘šalica’. U susjednim čakavskim govorima zabilježeno je: crkv., ruk. *kikarica* (RCG 120; RČGR 112), bašč. *kikara*, draš. (RDČ 21), krč.gov. *čikara*.

- Šalica za crnu kavu – *kikara* (SL) (za etim. v. pod *Šalica za bijelu kavu*) / *zdëlica* (SL) / *lônčić* (SB)
- Pladanj (za serviranje hrane) – *tàca* (SB, SL)
- Drveni pladanj za palentu – *tarûlj* (SB, SL)

Ova je riječ dalmatoromanski relik (velj. *talúr*) iz vulg.lat. *taliatorium* < *taliare* ‘sjeći, rezati’. Sličan je oblik zabilježen i u furl. *tariole* (ERHSJ, III, 439). Osim u Kostreni, taj je leksem zabilježen i u om. *tarûj* i to u istom značenju.

- Vrč – *vřč* (SB, SL)
- Vrč od 2l – *dupljâk* (SB, SL)
- Čaša – *žmûlj* (SB, SL)

Riječ je o dalmatoromanskom leksičkom ostatku. Ova je posuđenica nastala od deminutivnoga oblika riječi *modius* + *-olus* > *mōdiōlus* ‘čaša’ (ERHSJ II: 482) (*modiolus* > **mžul* > *žmulj*). U veljotskom su zabilježene varijante *mezul*, *mižul*, *mišul*, *mizūl*, u raguzejskom *možul*, u furl. *muzul* (Bartoli 228, 242, 245, 268, 370). Ovaj je leksem zabilježen i u susjednim govorima: crkv. *žmûlj* (RCG

274), grob. *žmûj* (GG 747), ruk. *žmûj* (RČGR 339, 340), te u krčkim govorima i draš. (RDČ 110) *žmû(lj)* itd.

- Čašica za žestoko piće – *bićerîn* (SB, SL), *bićerîn* (SL) / *žmuljîć* (SB) (za etim. v. pod *Čaša*)

Leksem *bićerîn* posuđenica je iz mletačkog. Riječ je zabilježena u dalm. mlet., tršć., krč.mlet. *bicerîn* (Miotto 25; GDDT 71; Rosamani 90) ‘id.’, tal. *bicchierîno* (ZING-cd). Radi se o umanjenci mletačke riječi *bicer* ‘čaša’. Postoje tri teze o podrijetlu ovoga leksema: 1. iz valonskog *bichier* < fran. **bikāri* (> njem. *Becher* ‘pehar’), 2. iz grč. *bîkos* ‘posuda s ručkama’, 3. iz vulg.lat. **bicāriu(m)* ‘vrč’ (ERHSJ, I, 133; DELI 138; Beekes 215). Riječ *bićerîn* zabilježena je u grob. (GG 165), draš. (RDČ 11) te u krčkim govorima (izuzev om., dob., vrb. gdje se rabi riječ *žmujić*).

- Jušnik – *terîna* (SB, SL) (za etim. v. pod *Zdjela*) / *zdèla za jûhu* (SB, SL)
- Čajnik – *kòguma* (SL) (za etim. v. pod *Posuda za kuhati kavu*) / *brîk* (za *čaj*) (SB)

Vjerojatno je riječ o talijanizmu iz tal. *bricco* (ZING-cd) ‘keramička ili metalna posuda s ručkom, sa širim dnom za kavu ili mlijeko’ < tur. *ibrik* ‘id.’ iz arap. *ibrîq*. Riječ *bric* zabilježena je i u Malom i Velom Lošinju u značenju ‘vrč za toplu vodu’, a *brico* općenito na području Venecije Julije u značenju ‘bakreni sud za zagrijavanje vode’ (Rosamani 117). U drugim susjednim čakavskim govorima ovaj leksem nije zabilježen.

3.3. Posude za nošenje hrane i pića

- Manjerka, porcija – *gamèla* (SL) / *portaprānci* (SL) ‘komplet *gamelica*’

Radi se o mletacizmu. Riječ je zabilježena u venec. *gamèla* (Boerio 789) ‘drvena zdjela u koju se stavlja hrana za brodsku posadu; vojnička zdjelica’, fi-jum., dalm.mlet. *gamèla* (Samani, II, 2; Miotto 87), tršć. *gamela*, *camela* (GDDT 260) ‘vojnička zdjelica’, furl. *gamèle* (Rosamani 421) ‘id.’, krč.mlet. *gamèla* ‘posuda za nošenje mlijeka, hrane’, tal. *gamèlla* (ZING-cd) ‘vojnička zdjelica; zajednički naziv za posude i pribor za jelo na brodu’ < fr. *gamelle* (< šp. *gamella*, *camella* ‘zdjelica’) iz lat. *camèlla(m)* ‘posuda za piće’, dolazi od *camèllu(m)* ‘deva’ moguće zbog zakrivljena oblika koje podsjeća na grbu ove životinje (DELI 475). Taj je leksem zabilježen i u okolnim čakavskim govorima: crkv., ruk., draš. *gamèla* (RCG 96; RČGR 79; RDČ 31) ‘vojnička posuda’, grob. *gamèla* ‘zemljana

posuda srednje veličine s bočnom ručkom' (GG 256, 257), krč.gov. *gamèla* 'općenito posuda za prijenos hrane'.

Leksem *portaprànci* je posuđenica iz tal. *portapranzi* (ZING-cd) 'posude s poklopcem za prenošenje hrane, posebno tople, s jednoga mjesta na drugo'. Riječ je zabilježena i u tršč. *portapranzi* (GDDT 487; Rosamani 819) 'id.' Radi se o složenici iz tal. gl. *portàre* 'nositi' i mn. tal. im. *prànzo* 'ručak.'

- Posuda za mlijeko, hranu – *latica* (za *mlekò*) (SL) / *gamèlica* (za *mlekò*) (SB) (za etim. v. pod *Manjerka, porcija*)

Leksem *latica* umanjenica je od riječi *lata* u značenju 'lim'. Riječ je zabilježena u venec., tršč. *lata* (Boerio 362; GDDT 322; Rosamani 528) 'lim; posuda od lima', što je prilagodba tal. *latta* (ZING-cd) istoga značenja. S jedne se strane za podrijetlo ove riječi predlaže stvnjem. *latta, ladda* u izvornom značenju 'letva, letvica, prečka', a s druge se smatra da je nastala iz ksn.lat. *latta(m)* (DELI 655). Isprva se ova riječ odnosila na 'vrstu metala' da bi se zatim njezino značenje proširilo i na 'posudu napravljenu od toga metala' (usp. *pleh, lamarin*). Ovaj leksem u sličnim značenjima nalazimo i u susjednim čakavskim govorima: crkv. *lata* 'lim; kanta' – *latica* 'limenka' (RCG 133), ruk. *lata* 'limena posuda, kantica' (RČGR 137), grob. *lata* 'lim; kanta za mlijeko' – *latica* 'manja kantica za tekućinu; limenka' (GG 343, 344), draš. *lata* 'lim; limena kanta' – *latica* 'kantica' (RDČ 48, 49). Na Krku *lata, latica* mogu označavati 'posudu za mlijeko, hranu', 'plitku limenu posudu za pečenje', 'limenu posudu za pohranu šećera i dr.' itd.

3.4. Kuhinjski pribor

- Zaimača – *paljàk* (SB, SL)
- Pribor za jelo – *pošàda* (SB) (za etim v. pod *Kuhinjsko posuđe*) / *bištèk* (SL) / *beštèk* (SB, SL)
- Žličica – *kućarîn* (SL) / *žličica* (SB, SL)

Lucijanska je riječ *kućarîn* mletacizam. Zabilježen je u dalm.mlet., krč. mlet., tršč., fijum., mnf., vlož. *cuciarîn* 'id.' (Miotto 61; GDDT 189; Samani, I, 59; Rosamani 274). Kao i u slučaju tal. *cucchiaino* (ZING-cd), ovaj je leksem dem. na *-ino/-in* (od *cucchiaio, cuciar*) < lat. *cochleāriu(m)* 'oruđe za sakupljanje puževa', iz *cōchlea* 'puž' (REW 2012; ERHSJ, II, 226; DELI 303). Varijante *kućarîn/ćukarîn* zabilježene su i u pojedinim krčkim govorima. Druga dva kostrenska leksema (*bištèk* i *beštèk*) su germanizmi.

- Žlica – žliča (SB, SL)
- Vilica – *pirûn* (SB, SL)

Radi se o mletačkoj posuđenici. Leksem je potvrđen u venec., tršć., krč. mlet. *piròn* (Boerio 512; GDDT 471; Rosamani 796) ‘id.’ itd. U dalm.mlet. (Miotto 155), osim značenja ‘vilica’, riječ se odnosi i na ‘izjelicu’ < biz. grč. *peiròuni*, *piròuni* iz grč. *perònon* < *peiro* ‘nataknuti, probosti’ (ERHSJ, II, 643). Ova je riječ zabilježena i u susjednim čakavskim govorima: crkv., ruk. *pirûn* (RCG 182; RČGR 208), grob. (GG 470), draš. (RDČ 73), krč.gov. *pirûn* itd.

- Nož – *nôž* (SB, SL)
- Kuhača – *kùharica* (SB, SL)
- Vrsta kuhače za palentu – *palentâr* (SB, SL)

Riječ je izvedena iz leksema *palenta* ‘žganci’ uz dodatak tvorbenog suf. *-ar* < lat. *-arium*. Riječ je za ovo jelo zabilježena u tal., venec., tršć., dalm.mlet. *polènta* ‘kukuruzna krupica’ (ZING-cd; Boerio 517; GDDT 480; Miotto 157, 158), a dolazi iz lat. *polènta(m)* ‘ječmena kaša, ječmeno brašno’ (u vezi s *pöllis* ‘pelud’ i *pŭlvis* ‘prah’), iz koje je nastao i pridjev *polentarius* ‘od ječmene kaše’ (Divković 804; DELI 948). Dolaskom kukuruza u Europu (15. – 17. st.) naziv za ječmenu kašu prelazi na kukuruznu kašu. Osim u čakavskim govorima na sjevernom Jadranu (npr. grob. *palèntâr* (GG 455), krč.gov. i draš. (RDČ 69) *palentâr*, ruk. *palentâr* (RČGR 199), crkv. *palèntâr* (RCG 175) itd.) te u šavrinskim govorima slovenske Istre *palantar* (Giljanović 576). Ovaj je oblik za ‘kuhaču za žgance’ zabilježen i u nekoliko mletačkih idioma: fijum. *palentâr* (Samani II: 77,78), vrs. *polentar*, brt. *polenter* (Rosamani 809).

- Rešeto – *rešetò* (SB, SL)
- Sito – *sìto* (SB, SL)
- Lopatica za brašno – *šěšula* (SB, SL)

Ova je riječ mletačka posuđenica. Zabilježena je u venec. (Boerio 649), krč. mlet. *sèssola* ‘ispolac’, dalm.mlet. *sěšola* (Miotto 188) ‘ispolac’, tršć. *sèssola* (GDDT 615), vlož. *sèsula*, rov. *sièsula* (Rosamani 1010) ‘id.’, tal. *sàssola*, *sèssola* (ZING-cd) ‘ispolac; velika žlica od različitih materijala za grabljenje manje količine brašna, žitarica i sl.’ < arap. *saṭl* ili *seṭl* ‘posuda s ručkom’ (< lat. *sītula* ‘posuda’). Isprva se radilo o riječi koja se odnosila na ‘vrstu drvene lopatice za izbacivanje vode iz plovila’ iz semantičkoga polja pomorstva (kao što je u mletačkom), a zatim se značenje proširilo na ‘vrstu drvene lopatice ili žlice za žitarice’. Od

okolnih govora zabilježena je u draš. *šěšula* (RDČ 89) ‘lopatica za brašno, šećer i sl.’, crkv. *šěšula* (RCG 229) ‘ispolac’, u pojedinim krčkim govorima itd.

- Drvena posuda za mijesiti kruh – *kopànjica* (SB, SL)
- Vadičep – *kavatàp* (SB, SL)

Radi se o mletacizmu. Riječ je potvrđena u tršć., krč.mlet. *cavatàpi* (GDDT 140; Rosamani 194), tal. *cavatàppi* (ZING-cd) ‘otvarač za boce’ < složenica od *cavà(re)* (< *cavāre* ‘izvaditi, izvući’ iz *cāvus* ‘šupalj’ (REW 8565) i mn. od *tàppo* ‘čep’ (< fran. *tappo*). Riječ *kavatàp* zabilježena je u draš. (RDČ 42) i u pojedinim krčkim govorima.

- Pluteni čep – *tàp* (SB) / *čëp od šûgra* (SB, SL)

Naziv za materijal od kojega je napravljen čep posuđenica je iz tal. *sùghero* (st. *sùbero, sùvero*) (ZING-cd). U mletačkim idiomima varijante su: dalm.mlet. *sùro* (Miotto 204) ‘id.; iht. *Trachurus trachurus, Trachurus mediterraneus*’, tršć., kop., pul., krč.mlet. *sùro* (GDDT 707; Rosamani 1119, 1123) ‘id.’. Talijanski leksem nastao je iz lat. *sūbere(m)* ‘pluto’, lenicijom /b/ > /v/, a zatim prelaskom /v/ > /g/ (REW 8357; ERHSJ, III, 366; DELI 1296). Ova je posuđenica prisutna i u susjednim čakavskim govorima: draš., ruk. *šûgar* (RDČ 94; RČGR 287, 288), grob. *šûvër* (GG 651), crkv. *šûvro* (RCG 238) ‘pluto’, krč.gov. *šûvro, šûvër, šûvôr, šûvar, šûrvo* itd.

Barbaranska riječ *tàp* posuđenica je iz talijanskog jezika koja se kasnije proširila i u mletačke govore (npr. tršć. (GDDT 722), krč.mlet. *tàpo*) te u čakavske govore. Tal. *tàppo* je franačkoga podrijetla, iz fran. *tappo* (REW 8565; ERHSJ, III, 442, 443; DELI 1313; Rosamani 1138; Vinja, III, 254; ZING-cd). U čakavskim se govorima više koristi mletačka posuđenica (uvećanica) *tapûn* koja se odnosi na ‘veliki čep na bačvi; općenito veliki čep’ (npr. ruk. *tapûn* (RČGR 293), grob. (GG 654), krč.gov. *tapûn*), dok je *tàp* zabilježen u draškom govoru (RDČ 96).

- Lijevak – *lëj* (SB, SL)
- Cjediljka – *pënica* (SB, SL)
- Cjedilo za juhu, tjesteninu – *šupjêra* (SL) / *pënica* (SB)

Lucijanska riječ *šupjêra* je mletacizam. Leksem je zabilježen u venec., mnf. *supièra* (Boerio 723; Rosamani 1122) ‘posuda za juhu’. Kod ove se posuđenice značenje promijenilo iz ‘posuda za juhu’ u ‘šuplja posuda za cijedenje (juhe)’ (usp. om. *cidibrôdo*). Naziv za posudu nastao je dodavanjem nastavka *-iera* na mlet. *supa, sopa* ‘juha’ (> *supiera*). Varijanta za tal. je *zuppièra* (< *zùppa* ‘juha’)

(usp. *roščêra*, *cukarijêra*, *gvantjêra/gvančêra*). U okolnim čakavskim govorima zabilježeno je grob. *šupijêra* (GG 649), om., dub., njiv. *šupjêra*.

- Cjedilo za limune, naranče – *štrukadûr* (SL)

Riječ je nastala prema mletačkom gl. *strucàr* (Boerio 717; GDDT 699) ‘stisnuti, pritiskati’ uz dodatak venetskog suf. *-dor/-dur* koji izražava *nomen agentis* (u tehničkom leksiku označava oruđe, sredstvo, stroj). Postoje tri objašnjenja za nastanak gl. *strucàr*: 1. iz lat. *trūdicare* ‘gurnuti, stisnuti’; 2. iz lat. *extorquere* ‘izvinuti, izbiti’, ili 3. prema **truk-* (onomatopejska riječ). No, s obzirom na postojanje provansalske riječi *trucar* ‘udarati’, moguće je da se razvila iz got. *thruks* (> njem. *Druch* ‘pritisak’) (DELI 673; ZING-cd). U čakavskim je govorima prisutan gl. *štrukàt*, ali i brojne složenice izvedene iz toga glagola, npr. bašč. *štrukalimûni/štrukàlo za limûni* ‘cjedilo za limune, naranče’, punt., bašč., dub. *štrukapatàte* ‘sprava za gnječenje krumpira’ itd.

- Mužar – *mùžar*, *mùž* (SL) / *àvan* (SB, SL)
- Sprava za gnječenje krumpira – *štrukadûr* (SL) (za etim. v. pod *Cjedilo za limune, naranče*)
- Kuhinjska daska – *peštarôl* (SL) / *dàska za mêso* (SB, SL)

Leksem *peštarôl* je mletacizam. Riječ je zabilježena u venec. *pestariòl* (Boerio 497) ‘vrsta sjekire za rezati svinjsko meso kako bi se napravile kobasice’, zatim u tal. *pestaròla*, *pestaruòla* (ZING-cd) ‘sprava za lupati svinjsko meso i za izradu kobasica’. Ova su značenja podudarna sa značenjem barbaranske riječi *peštarôl* ‘kuhinjska sjekirica’. U značenju ‘daska za sjeckanje’, leksem je potvrđen u tršč. *pestarìola* (GDDT 453), lab. *pestarola* (Rosamani 769), a od čakavskih govora u dub., draš. (RDČ 71) *peštarôl*. Ti leksemi dolaze iz gl. *pestar(e)* < lat. *pīstare*, intenziv od *pīnsere* ‘tući, lupati’ s mlet. *-ariol* (tal. *-aruolo*) < lat. *arius* + *olus* (DELI 916). Osim toga, istoga su korijena i značenja (‘daska na kojoj se tuče ili reže meso’) i sljedeće čakavske riječi: grob. *peštradôr* (GG 466), dub. *pěštarica*, njiv. *peštradûr/peštradôr*, dok u om. *peštradûr* znači ‘panj za cijepanje drva’. Također, gl. *peštàt* ‘sjeckati, usitnjavati’ prisutan je u većini susjednih čakavskih govora (RČGR 205; GG 466; RDČ 71), kao i leksem *(za)pěšt* u značenju ‘začin od usitnjene slanine, češnjaka i peršina’.

- Kuhinjski bat – *batìć/bàt za mêso* (SB, SL)
- Kuhinjska sjekirica – *peštarôl* (SB) (za etim. v. pod *Kuhinjska daska*) / *sàtara* (SL)

- Valjak za tijesto – *vâljak* (SB, SL)
- Ribež – *rakatâža* (SB, SL) / *rîbež* (SB, SL) / *rîbežnjak* ‘ribež za kupus’ (SL)

Rakatâža je mletačka posuđenica. Riječ je potvrđena u venec. *gratacàsa* (Boerio 315) ‘id.’, tršč., dalm.mlet. *gratacàsa* (GDDT 278; Miotto 91) ‘id.’, u mloš., lab., kop., krč.mlet. *gratacà]a* (Rosamani 453) ‘id.’, sttal. *grattacàcio*, *grattacàcia* (ZING-cd) ‘id.’. Ovaj je leksem složenica od *grat(t)àr(e)* (< germ. **krattôn*) i *càcio* (< *cāseu(m)* ‘sir’) (REW 4764; ERHSJ, I, 609; DELI 518, 182). U susjednim čakavskim govorima zabilježeno je sljedeće: draš., crkv. *rakatâža* (RDČ 80; RCG 203), grob. *rîbež* (GG 572), ruk. *rakatâža*, *rîbež* (RČGR 238, 244), na Ćićariji *rîbežnik* (RČGR 238, 244), dub., šv. *rakatâč* itd.

- Čačkalica – *štikadênt* (SB, SL)

Kostrenska je riječ mletacizam zabilježen u venec. *stecadènti*, *stechèto da denti* (Boerio 702) ‘id.’, dalm.mlet. *stuzegadènte*, *stuzigadènte*, *sticadènte* (Miotto 203) ‘id.’, tršč. *stecadente*, *sticadente* (GDDT 680) ‘id.’, fijum. *stecadenti* (Rosamani 1091) ‘id.’, tal. *steccadènti*, *stuzzicadènti* (ZING-cd) ‘id.’. Riječ je o složenici nastaloj od gl. *stecàr* (< *stèca* ‘šipka, daščica’ < got. *stika* ‘štap’) i im. *dènte* ‘zub’ (< lat. *dēnte(m)*) (DELI 324, 1291). Ova je mletačka posuđenica potvrđena i u okolnim čakavskim govorima: grob. *šćikadênt* (GG 625), draš. (RDČ 93), ruk. (RČGR 283) i krč.gov. *štikadênt*, crkv. *štikadênt* (RCG 235) itd.

3.5. Posude za pohranu hrane i pića

- Limena posuda za čuvanje šećera, kave – *bùšta* (za *kafè*) (SL) / *làtica* (za *kafè*) (SB) (za etim. v. pod *Posuda za mlijeko, hranu*)

Lucijanska je riječ mletačka posuđenica zabilježena u venec. *bùsta* (Boerio 109) ‘kutija za pohranu’, tršč. *busta* (GDDT 103) ‘kutija za pohranu, kutija, lime-na posuda’, mloš. *busta* (Rosamani 135) ‘kutija’, tal. *bùsta* (ZING-cd) ‘kutija za pohranu, torbica’ < stfr. *boiste* (> fr. *boîte* ‘drvena kutija’) iz ksn.lat. *būxida(m)* ‘kutija od šimšira’ (DELI 179; Vinja, I, 89, 90). Kod riječi *bùšta* u čakavskim je govorima uglavnom došlo do suženja značenja jer u mletačkom označava ‘kutiju za pohranu općenito’, dok se u čakavskim govorima odnosi na određenu kutiju/omotnicu za pohranu, npr. ruk. ‘školska kutija za pisaći pribor’ (RČGR 41), draš. ‘kutija za cigarete; kuverta, omotnica’ (RDČ 15); grob. ‘kutija za duhan, cigarete, naočale, novac; omotnica s plaćom u gotovini’ (GG 193), crkv. ‘omotnica, kuverta; limena kutija’ (RCG 64) itd.

- Staklenka (i posuda za cvijeće) – *vâž* (SB, SL)

Radi se o mletačkoj posuđenici. Riječ je potvrđena u venec. *vàso* (Boerio 780) ‘vaza, posuda’, tršć. *vašo* (GDDT 775; Rosamani 1203) ‘vaza; pom. dva kli-zača na stalku koji za vrijeme porinuća omogućuju da brod sklizne u more’, tal. *vàso* (ZING-cd) ‘posuda, staklenka; anat. kanal; zahod’ < lat. *vāsu(m)*, općenitije *vās* ‘posuda, sprava’ (REW 9161; ERHSJ, III, 568; DELI 1415). Posuđenica *vâž* je zabilježena i u susjednim čakavskim govorima (RČGR 311; GG 685; RCG 253; RDČ 101), i to u značenjima ‘staklena ili keramička posuda’ ili ‘posuda za cvijeće’.

- Soljenka – *solnìca* ‘posudica za sol i papar’ (SB, SL)

- Staklena, veća opletena boca za vino – *bocûn* (SB, SL)

Bocûn je mletačka posuđenica. Riječ je potvrđena u venec. *bozzòn* (Boerio 96) ‘velika staklena boca’, dalm.mlet., tršć., cr., vlož. *bozòn* (GDDT 89; Miotto 31; Rosamani 111) ‘velika boca’, tal. *boccione* (ZING-cd). Budući da se radi o uvećanicama od *bòccia/bòzza/bòza*, za etim. v. pod *Boca*. U značenju ‘veće opletene boce za vino’ ovaj se leksem nalazi i u susjednim čakavskim govorima: crkv. *bocûn* (RCG 58), ruk. *bocôn/bocûn* (RČGR 33), draš., grob. *bocûn* (RDČ 12; GG 174), dok su na Krku zabilježene varijante *bocûn*, *butijûn* i *dumijâna*.

- Staklena, do pola opletena boca za vino (1,5 – 3 l) – *kjânta*, *ćânta* (SL) / *kjânta* (SB)

Ova je riječ posuđenica iz tal. *chiânti* (ZING-cd) ‘suho crno toskansko vino proizvedeno u zoni Chianti u Toskani’. To je vino pakirano u karakterističnim bocama do pola opletenih slamom, u obliku tikve. Danas tek nekoliko proizvođača vina *Chianti* puni ovakve boce, dok ostali koriste standardne boce za vino. U kostrenskoj je riječi (kao i u susjednim čakavskim govorima: draš. (RDČ 42), dob., vrb., kor. *kjânta*, njiv. *ćânta* itd.) došlo do deonimizacije jer je od imena za vino (*Chianti*) nastao apelativ (vrsta boce).

- Boca 0.751, 1 l, 2 l – *bòca* (SB, SL) / *butìlja* ili *bòca za šampànju* (SB, SL)

Leksem *bòca* je mletačka posuđenica. Riječ je potvrđena u venec. *bòzza* (Boerio 96) ‘staklenka, boca; mjera za tekućine’, tršć., dalm.mlet. *bòza* (GDDT 88; Miotto 31) ‘boca’, tal. *bòccia* (ZING-cd) ‘okrugla staklena posuda za vodu ili vino; glava; drvena lopta; vrsta igre’ što su izvedenice od vulg.lat. *buttia* ‘bačva’, ž.r. od *buttis* ‘bačva, mijeh’ (ERHSJ, I, 177, 178; REW 1425; DELI 151; Gluhak 137). Ovaj je leksem, osim u čakavske govore (RČGR 33; GG 174), u istom značenju ušao i u standardni hrvatski jezik.

I *butìlja* je mletačka posuđenica, a potječe od iste latinske riječi kao i *bòca*. Zapravo se radi o umanjenici od lat. *buttis* ‘bačva’ > ksn.lat. *but(t)icula(m)* ‘posuda iz koje se pije’, koja je u talijanske govore ušla preko sfr. *bouteille* (REW 1425; ERHSJ, I, 194; DELI 159). Riječ je potvrđena u venec. *botiglia* (Boerio 95), tršć. *botilia*, *butilia* (GDDT 104), pir. *butilia* (Rosamani 137), tal. *bottiglia* (ZING-cd) ‘staklenka’. Ovaj je leksem u značenju ‘boce za pjenušac’ i ‘pjenušac’ zabilježen u draš. *butì(l)ja* (RDČ 15) i crkv. *butìlja* (RCG 64), u značenju ‘staklenka, boca’ zabilježen je u ruk. *butì(l)ja/botùlja* (RČGR 41) i krč.gov. *butì(l)ja*, dok se grob. *botìja/botùja* odnosi na ‘usku bocu duga grla zapremnine 0,7l’ (GG 180), kao i hr. *butèlja*.

- Zemljana posuda za vodu – *žàra* (SB, SL)

Ova je riječ u kostrenske govore ušla iz mletačkoga, a potvrđena je u venec., tršć. *zàra* (Boerio 806; GDDT 798) ‘velika zemljana posuda za držanje uglavnom ulja i vode’, kop., buj., pul. *zara* (Rosamani 1244) ‘id.’, dalm.mlet. *giàra* (Miotto 89) ‘šljunak’, tal. *giàra*, *giàrra* (ZING-cd) ‘id.’; stara mjera za ulje, osmi dio kantara; pom. posuda za čuvanje suhog praha na brodu’ < šp. *jarra* iz arap. *gàrra* ‘posuda za vodu, vrč’ (REW 3944; ERHSJ, I, 470; DELI 493). Riječ *žàra* zabilježena je i u okolnim govorima, npr. draš. ‘velika posuda za vodu; urna’ (RDČ 110), ruk. ‘glinena ili kamena posuda (za ulje)’ (RČGR 337), crkv. ‘glineni lonac za kuhanje na ognjištu’ (RCG 272), krč.gov. ‘zemljana posuda za ulje’ itd.

- Keramička posuda za šećer – *cukarijêra* (SB, SL)

Ovaj je leksem mletačka posuđenica. Riječ je zabilježena u venec., tršć., cr., vlož. *zucarièra* (Boerio 823; GDDT 822; Rosamani 1271) ‘id.’, dalm.mlet. *zucarièra* (Miotto 228) ‘id.’; iron. ‘glava osobe’, tal. *zuccherièra* (ZING-cd) ‘id.’ < *zùcchero*, *zùc(c)aro* ‘šećer’ (i suf. *-iera* koji označava oruđe, sredstvo, alat i sl.; usp. *roščêra*, *šupjêra*, *gvantjêra/gvančêra*), prema srv.lat. *succarum* < lat. *săccharu(m)*, grč. *sákharon* < arap. *súkkar* (ERHSJ, III, 385; DELI 1470). Ova je riječ u istom značenju zabilježena i u okolnim čakavskim govorima: ruk., grob.

cukarijêra (RČGR 46; GG 201), crkv. *cukārijêra* (RCG 68), draš. *cukarjêra* (RDČ 17).

3.6. Kuhinjski predmeti

- Vaga – *pêza* (SL) / *vâga* (SB, SL)

U venecijanskom se *pesa* (Boerio 495) odnosi na ‘vrstu vage za mjerenje sjena’, dok tal. *pésa* (ZING-cd), tršč. *peša* (Rosamani 765) znače ‘vaganje; javna vaga’, furl. *pêfe* (Rosamani 765) ‘1. starinska vaga (mjesto gdje se važe sjeno, drvo itd.); 2. decimalna vaga’. Radi se o deverbalu od gl. *pesàr(e)* < lat. *pensāre* ‘pažljivo vagati’, iterativ od *pëndere* ‘objesiti na vagu, vagati, mjeriti’. Riječ je o tome da se ono što se htjelo vagati objesilo na vagu i onda bi se ta težina usporedila s težinom koja je bila provjereno poznata. U susjednim je čakavskim govorima zabilježeno: draš. *pêza* (RDČ 72) ‘vaga’, crkv. *pêza* (RCG 181) ‘težina’, ruk. *pêza* ‘vaga’ i *pêza* ‘teret’ (RČGR 206), grob. *pêza*, *vâga* (GG 467, 683) ‘vaga’.

- Uteg – *pêz*, *pèzi* (SB, SL)

Ovaj je leksem mletacizam. Zabilježen je u venec. *peso* (*de la balànza*) (Boerio 496), dalm.mlet., tršč. *pèšo* (Miotto 152; GDDT 453) ‘težina, uteg’, furl. *pês* (Rosamani 767, 768), tal. *pésò* (ZING-cd) ‘id.; težina; teret; važnost; muka’ < lat. *pēnsu(m)* ‘količina vune koja se trebala opresti u jedan dan’, što je part.perf od lat. *pensāre* ‘pažljivo vagati’, iterativ od *pëndere* ‘objesiti na vagu, vagati, mjeriti’ (Divković 768; REW 6391; ERHSJ, II, 637; DELI 915). U susjednim čakavskim govorima zabilježeno je: draš. (RDČ 72), grob. (GG 467), krč.gov. *pêz* ‘uteg’ itd.

- Poslužavnik – *gvancêra* / *gvantjêra* (SL) / *tàca* (SB, SL)

Lucijanski oblici *gvancêra*/*gvantjêra* mletačke su posuđenice. Potvrđene su u venec., dalm.mlet., tršč., fijum., kop., buz. *guantièra* (Boerio 320; Miotto 92; GDDT 285; Samani, II, 11; Rosamani 463) ‘id.’, tal. *guantièra* (ZING-cd). Radi se o talijanskoj izvedenici na *-iera* < fr. *-ière* < lat. *-aria*, od tal. *quanto* ‘rukavica’ < stfr. *quant* iz fran. **want* (REW 9500; ERHSJ, I, 641; DELI 526). Etimološki gledano riječ se odnosi na ‘vrstu kutije u koju se odlažu rukavice – *guanti*’. Za ‘starinski poslužavnik’ u krčkim se govorima rabe varijante (*g*)*vančêra*, (*g*)*vantjêra* (usp. *roščêra*, *šupjêra*, *cukarijêra*). Leksem *tàca* je germanizam (< austr. njem. *Serviertasse*).

- Mlinac za papar – *màlinac za papâr* (SB, SL)
- Mlinac za kavu – *màlinac (za kafê)* (SB, SL)

- Pržionik za kavu – *broštulîn* (SB, SL)

Riječ je o mletacizmu. Leksem je potvrđen u venec. *brustolîn* (Boerio 104), mnf., mloš. *brustolîn*, *brustulin* (Rosamani 124) ‘id.’, dalm. mlet. *brustolîn* (Miotto 35, 36) ‘id.; okus preprženoga’, tršć. *brustolin* (GDDT 97, 98) ‘id.; automobil ili drugi rasklimani stroj’. Leksem je nastao iz sttal. *brustolâre* ‘prepržiti’ < vulg.lat. **brustulare* iz lat. *ûstulare* ‘spaliti’ (od *ûrere* ‘paliti’) ukrižen s *bruciare* ‘goriti’ (ERHSJ, I, 221; DELI 4; ZING-cd). Radi se o deverbalu dobivenom pomoću suf. *-ino* < lat. *-inus* koji se odnosi na oruđe, sredstvo. U krčkim su govorima zabilježene varijante *broštulîn/bruštulîn*, zatim u crkv. *bruštulîn* (RCG 62), ruk., draš., grob. *broštulîn* (RČGR 39; RDČ 14; GG 188) itd.

- Mlinac za meso – *màkina za mêso* (SB, SL)

Màkina je mletacizam. Riječ je zabilježena u venec. *màchina* (Boerio 380, 381) ‘stroj’, tršć. *màchina* (GDDT 343; Rosamani 561) ‘id.’, tal. *màchina* (ZING-cd) ‘bilo kakav stroj i oruđe koji mehanički vrše radove; automobil’ < lat. *māchina(m)* iz dorskog grč. *makhaná* ‘sklop, naprava; sredstvo’ indoeuropskoga podrijetla (REW 5205; DELI 694, 695). U susjednim se čakavskim govorima, kao i u kostrenskom, *màkina* (RČGR 151; GG 359; RCG 140; RDČ 52) odnosi na razne strojeve, npr. ‘lokomotiva; šivaći stroj; stroj za pranje rublja; stroj za pranje posuđa; automobil’. U pojedinim je čakavskim govorima (GG 359; RCG 140; RDČ 72) zabilježena i riječ *makinèta* (tal. dem. nastavak *-eta*) u značenju ‘upa-ljač’.

- Mlinac za orahe – *màkina za orèhi* (SB, SL) (za etim. v. pod *Mlinac za meso*)

4. Zaključak

Ovim je istraživanjem dobiveno 28 leksema germanskoga, mađarskoga, turskoga i slavenskoga podrijetla te 42 romanizma⁹ i dvije hibridne sintagme (*čep od šugra* i *malinac za kafe*). U nekim je slučajevima, zbog istoga oblika mletacizma i predložka iz talijanskog jezika, teško sa sigurnošću reći koji je jezik davalac. No, ako se u obzir uzme načelo organske etimologije prema B. E. Vidosu, jer su riječi u semantičkom polju kuhinje uglavnom mletačkoga podrijetla, onda je vjerojatno da su i ‘sporne’ riječi posuđenice iz mletačkoga idioma. Ovim je istraživanjem, od ukupno 42 romanizama, analizom utvrđeno 35 mletacizama i 5 talijanizama, što znači da je 95% romanskih posuđenica novijega sloja. Preostalih 5% romanizama čini stariji sloj, odnosno posuđenice iz dalmatskoga jezika. Za točnije određivanje podrijetla trebalo bi provesti dodatna istraživanja kojima bi se odredilo vrijeme kada je pojedina riječ ušla u kostrenske govore.

Kao što je i bilo pretpostavljeno, lucijanski i barbaranski imaju različitosti u leksiku, što je potvrđeno u ovom istraživanju: npr. ‘plitka limena posuda za pečenje’ – *roščera* (SL), *plèha* (SB); ‘kuhinjsko posuđe’ – *pošâda* (SL), *teràlja* (SB); ‘pribor za jelo’ – *beštèk* (SL), *beštèk*, *pošâda* (SB); ‘čajnik’ – *kòguma* (SL), *brìk za čâj* (SB); ‘kuhinjska sjekirica’ – *sàtara* (SL), *peštarôl* (SB); ‘kuhinjska daska’ – *dàska*, *peštarôl* (SL), *dàska* (SB) i dr. Osim potvrde različitih oblika u dvama kostrenskim govorima, u ovom su radu navedeni i nazivi za pojedine predmete u susjednim čakavskim govorima.

Ovo je istraživanje prilog slavensko-romanskoj lingvistici, ali bi se za potpuniju sliku romanskih utjecaja na području Kostrene trebalo provesti opširnije jezično istraživanje koje bi uključilo etimološku i leksikološku analizu romanskih posuđenica i na drugim semantičkim poljima (ribarstvo, pomorstvo, poljoprivreda, prehrana itd.) te etimološku i leksikološku analizu drugih gramatičkih kategorija (glagoli, pridjevi, uzvici itd.).

⁹ Kao jedna posuđenica brojali su se leksemi i njihove umanjene nastale sekundarnom morfološkom prilagodbom (npr. *žmùlj* – *žmuljč*), isto tako i različiti oblici posuđenice nastali kao posljedica različitih fonoloških prilagodbi (npr. *kjānta/kjānta* – *čānta*) te lažni semantički parovi u barbaranskom i lucijanskom govoru (npr. *peštarôl* ‘kuhinjska sjekirica’ – ‘kuhinjska daska’).

Literatura

- Bartoli, Matteo Giulio 2000 [1906] *Il Dalmatico*. Prijevod Aldo Duro. Rim: Istituto della Enciclopedia Italiana.
- Beekes, Robert 2010. *Etymological Dictionary of Greek*. Leiden, Boston: Brill.
- Bidwell, Charles 1967. Colonial Venetian and Serbo-Croatian in the Eastern Adriatic: A case study of Languages in Contact. *General Linguistics* VII, 13-30.
- Boerio = Boerio, Giuseppe 1998. (1856.) *Dizionario del dialetto veneziano, seconda edizione*. Venecija: Giunti.
- DELI = Cortelazzo, Manlio; Zolli, Paolo 1991. *Dizionario etimologico della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli.
- Divković = Divković, Mirko 1980. (1900.) *Latinsko-hrvatski rječnik* (faksimil). Zagreb: Naprijed.
- ERHSJ = Skok, Petar 1971. – 1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika (I-IV)*. Zagreb: JAZU.
- Gaćić – Gačić, Jasna 2004. *Etimološka i leksikološka obradba kuhinjskih i kuharskih naziva romanskog (dalmatskog, mletačkog, talijanskog i drugih) podrijetla u Dalmaciji*. Zagreb: Filozofski fakultet (doktorska disertacija).
- GDDT = Doria, Mario; Noliani, Claudio 1987. *Grande dizionario del dialetto triestino*. Trst: Meridiano.
- Giljanović – Giljanović, Suzana 2011. *Leksikološko-etimološka razčlemba izbranih romanizmov v šavriških govorih*. Ljubljana: Filozofska fakulteta (doktorska disertacija).
- Gluhak = Gluhak, Alemko 1993. *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb: August Cesarec.
- Grassi, Corrado; Sobrero, Alberto A.; Telmon, Tullio 2003. *Introduzione alla dialettologia italiana*. Rim-Bari: Editori Laterza.
- RCG = Ivančić-Dusper, Đurđica; Bašić, Martina 2013. *Rječnik crikveničkoga govora*. Crikvenica: Centar za kulturu Dr. Ivan Kostrenčić.
- Lukežić, Iva 1996. *Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- GG = Lukežić, Iva; Zubčić, Sanja 2007. *Grobnički govor XX. stoljeća*. Rijeka: Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.
- RDČ = Milić, Dušan 1999. *Rječnik draških čakavskih ikavsko-ekavskih riječi i izraza*. Rijeka: vlast. naklada.
- Miotto = Miotto, Luigi 1991. (1984.) *Vocabolario del dialetto veneto-dalmata. Seconda edizione riveduta e ampliata*. Trst: Lint.

- RČGR = Mohorovičić-Maričin, Franjo 2001. *Rječnik čakavskog govora Rukavca i bliže okolice*. Rijeka: Adamić.
- Muljačić, Žarko 2000. (1958.) O nekim zadacima naše romanistike. U: Muljačić, Žarko 2000. *Das Dalmatische. Studien zu einer untergegangenen Sprache*. Köln-Weimer-Wien: Böhlau Verlag, 13-27. Izvorno objavljeno u: *Filozofski fakultet u Zadru 1956/1957*, 112-124.
- REW = Meyer Lübke, Wilhelm 1911. *Romanisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung.
- Rosamani = Rosamani, Enrico 1999. *Vocabolario giuliano dei dialetti parlati nella Venezia Giulia, in Istria, in Dalmazia, a Grado e nel Monfalcone*. Trst: Lint.
- Samani = Samani, Salvatore 2007. *Il nuovo Samani. Dizionario del dialetto fiumano (I-III)*. Rim: Società di Studi Fiumani.
- Spicijarić Paškvan, Nina 2012. *Lessemi di origine romanza relativi alla sfera semantica dell'economia domestica attestati negli idiomi dell'isola di Veglia: analisi etimologica e lessicologica*. Ljubljana: Filozofska fakulteta (doktorska disertacija).
- Vinja = Vinja, Vojmir 1998. – 2004. *Jadranske etimologije. Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku (I-III)*. Zagreb: HAZU, Školska knjiga.
- Vranić, Silvana 2005. *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*. Rijeka: Filozofski fakultet.
- ZING-cd = Zingarelli, Nicola 2008. *Lo Zingarelli. Vocabolario della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli (cd).

Summary

KITCHEN IN KOSTRENA – THE STATUS OF ROMANISMS

The focus of this paper is on Romanisms that belong to the semantic field of kitchen in the speeches of Kostrena sv. Barbara and Kostrena sv. Lucija. The goal is to conduct a lexicological and etymological analysis of the lexemes of Romance origin that denote tableware, cutlery and cooking utensils that were collected during field research with the help of a picture questionnaire. The analysis includes the immediate etymology of the loanwords (the most recent donor language), as well as their older etymology.

Key words: *speeches of Kostrena, Venetian idiom, the Dalmatian language, Romance loanwords, adaptation, etymology*